

Az ember útja

Gondolatok Martin Buber könyvéből, további asszociációkkal

Ha az ember életét egyetlen, az egész életen át tartó zárandokútnak fogjuk fel, akkor ehhez értékes gondolatokat találunk Martin Buber **Az ember útja**¹ című könyvében. Ebben a kelet-európai haszid zsidó rabbik tanításai alapján állít elénk hat olyan pontot, amelyek az ember életútja során döntő jelentőségűek. Gersom Scholem kritikája² szerint azonban Buber gondolatai nem reprezentálják a haszid tanokat a maguk teljességében, mivel elhagyja, kirostálja a haszidizmus ezoterikus-kabbalista elemeit és amit megtart, az egy olyan gondos válogatás, amellyel saját vallásos egzisztencialista - pontosabban *perszonalista* - filozófiáját támasztja alá.

A keresztény ember számára azonban pontosan ez a megrostálás, letisztítás teszi Buber gondolatait olyan könnyen elfogadhatóvá, amelyek így szentírási gondolatokra épülő - vagy legalább azokkal kompatibilis - az élet értelmét és kiteljesedését kereső filozófiaként váltak népszerűvé. Buber filozófiájának fókuszában az *én és te* közt folyó kommunikáció áll, amelyben *mélység kiált mélység felé*. Ebben látja az emberi lét és annak kiteljesedésének lényegét. A perszonalista filozófia egyik alapműve Buber *Én és Te* című könyve.³

A perszonalista vagy személyközpontú filozófia az 1930-as évektől alakult ki, gyökerei azonban Szent Ágostonig és Aquinói Szent Tamásig nyúlnak vissza. A gondolatrendszer modernkori történelmi háttere az 1920-as évek világgazdasági összeomlása volt. Franciaországban főleg a politikai baloldal egyik szellemi háttérbázisaként emlegették, aminek különös színfoltot adott, hogy jelentős részben katolikus keresztény gondolkodók tartoztak ebbe a körbe, akik az 1932-ben alapított *Esprit* című folyóirat körül tömörültek: Emmanuel Mounier, Jacques Maritain, Maurice Blondel, Gabriel Marcel. De nem csak keresztények, hanem számos zsidó vallású filozófus is képviselte ezt az irányzatot, mint például Martin Buber, Franz Rosenzweig, Emmanuel Levinas.

A perszonalisták bírálták a kapitalizmust, szembefordultak mind az individualizmussal, mind a kollektívizmussal mindkét formájával, a marxizmussal, majd a náciizmussal. A perszonalizmus - az individualizmus és kollektívizmus szélsőségei között - egy köztes utat jelöl ki. Ezeket a gondolkodókat az egzisztencialistákkal ellentétben a személy nem önmagában és önmagáért foglalkoztatta, hanem a személynek a társas viszonyaiban, a dialógusban való kiteljesedése. Az emberi személyt, ugyanis nem önmagáért valónak tartják, mert az ember, mint személy csak más személyek között bontakozhat ki. A középpontjában az *én-te* viszony vagy a *párbeszédes egzisztencia* áll, ami nemcsak ember és ember, hanem Isten és ember közti kapcsolatot is jelent; ahol az előbbinek az utóbbi a gyökere. Martin Buber és Franz Rosenzweig szerint az *én* állítását csak az isteni *Te* kihívása teszi lehetővé.

¹ Magyarul nem jelent meg. A német eredeti: *Der Weg des Menschen nach der chassidischen Lehre* (1960). Az összefoglalót a svéd kiadás alapján készítettem: *Martin Buber: Människans väg enligt den chassidiska läran*. Dualis Förlag, Ludvika, 2008.

² Gersom Scholem: *Martin Buber haszidizmus-értelmezése* (1962/63). Magyarul megjelent: *HOLMI*, 1996. 8. évfolyam, 9. szám. 1351-1364

³ Martin Buber: *Én és Te*. Európa Kiadó. Bp. 1991

A perszonalizmus tehát értelmezhetetlen a zsidó és keresztény tanítás ismerete nélkül. Az irányzat képviselői – akár zsidók, akár keresztények - valamennyien vallásuk gyakorlói voltak, és tételeik megalkotását hitük ihlette. Perszonalista filozófiai gondolatok jelentősen befolyásolták a XX. századi katolikus teológiát (pl. Romano Guardini, Karl Rahner), helyet kaptak a II. Vatikáni Zsinat szellemiségében, hatásuk kimutatható II. János Pál és XVI. Benedek pápa írásaiban.

Mintegy zárójelben, érdekes a fenti perszonalista gondolatokat összevetni Jean-Paul Sartre ateista egzisztencializmusával, aki Buberrel szemben tagadja a valódi *én-te kapcsolat* lehetőségét. Szerinte az ember *pour-soi* - önmagáért-létező, aki a másik embert tárgyként, dologként ragadja meg (avagy önmagát kezeli tárgyként a másik előtt). Ez pozíció azonban elmagányosodás, elidegenedés és izoláció forrása az emberi kapcsolatok területén és kikapcsolja a transzcendensbe vetett hitet. A következmény radikális pesszimizmus, amelyet ugyan radikális szabadsággal ellensúlyoz, ez azonban szintén komor színezetű marad. Szerinte az ember szabadságra ítéltetett. Az ember ugyanis egyedül van és választásához nem állnak rendelkezésére tartalmi kritériumok, mert nincsenek az embertől függetlenül létező értékek; vagyis az ember nem támaszkodhat semmilyen transzcendens Lényre vagy lényegre. Ezért az ember, aki képes önmagát választani, önmaga lenni - a semmi jegyében választja saját magát. Így az egzisztencia a semmi felé irányuló lét, amely tudatában van saját végességének. Sartre *A lét és a semmi* (1943) című könyve ennek az irányzatnak az egyik csúcspontja.⁴

Az egzisztencialista és a perszonalista kiindulópontok egy-egy aspektusát, tömör irodalmi példaként jól illusztrálhatja két-két verssor Babits Mihálytól és József Attilától:

*Csak én bírok versemnek hőse lenni,
első s utolsó mindenik dalomban⁵*

*Hiába fürösztöd önmagadban,
Csak másban moshatod meg arcodat.⁶*

Most azonban hagyjuk a filozófiai háttérrel és lássuk Martin Buber *Az ember útja* című könyve hat pontját. Az alábbiakban a könyv fő gondolati ívét, amely az ószövetségi szentíráson és a haszid rabbik tanításain alapul – az újszövetség és a keresztény hagyomány irányába kiterjesztve - saját asszociációkkal továbbgondolva foglalom össze. Tehát Buber gondolatait nem vegytisztán adom vissza, hanem azokkal az asszociációkkal kiegészítve, amelyeket azok bennem keltettek.

Szinte adja magát, hogy ez a hat lépés - akár egy önismereti terápia keretein belül is - sokat segíthet a személyes elakadások felismerésében és az azokból való továbblépésben.⁷ Buber és Rosenzweig gondolataival élve, akár úgy is rácsodálkozhatunk erre a folyamatra, hogy lássuk, hogyan valósul meg, hogyan teljesedik ki az emberi *én*, az isteni *Te* hívásában és vonzásában.

⁴ A perszonalizmusról és az egzisztencializmusról mondottak forrásai: Borsos Szabolcs: A perszonalizmus mint mentálhigiénés eszköz, valamint a Magyar Katolikus Lexikon és a Wikipedia ide vonatkozó szócikkei

⁵ Babits Mihály: A lírikus epilógja

⁶ József Attila: Nem én kiáltok

⁷ A perszonalizmusnak egyébként vannak leágazásai a pszichoterápia irányába. Ilyen pl. Carl Rogers személyközpontú pszichoterápiája, illetve Böszörményi Nagy Iván kontextuális családterápiája.

1. Belátás - reális helyzetértékelés

Ádám hol vagy? (Ter 3,9) Az Úr kérdése nem tudakozódás Ádám tartózkodási helye után (mintha nem tudná, hogy Ádám hol van), hanem a párbeszédbevonás kísérlete – amelynek célja, az elakadásból való kimozdítás, vagyis a változás előmozdítása. A kérdés valódi jelentése: Hol vagy a te világodban, azaz, hol tartasz az életeddel? Annyi évet, annyi ajándékot kaptál már, mire mentél vele? Ez a kérdés minden kor, minden egyes emberének szól.

Ádám válasza: *Elrejtőztem* (Ter 3,10) - nem Isten számára mond újat, hanem a saját maga számára tudatosítja a helyzetét: elrejtőztem előled vagyis elfordultam tőled, hogy elkerüljem a számadást, tetteimért, sőt, az életemért való felelősségvállalást - így elfordultam saját magamtól is. Az Istentől, mint a Legfőbb Jótól való elfordulás ugyanis, saját legfőbb, legigazibb javunktól való elfordulást is jelent.

Isten elől persze nem lehet elrejtőzni, maximum, mint a kisgyermek, aki úgy bújócskázik, hogy elfordul és becsukja a szemét, mert azt hiszi, ha ő nem lát, akkor őt sem látják. Az elfordult, elrejtőzött állapot értelmetlenségének felismerése, vajon hoz-e fordulatot? Ez a kulcskérdés.

A fordulatot megkönnyíti Isten felénk nyújtott karja, sőt kitért szíve, amely a már ekkor elhangzó, a Megváltást bejelentő *ősevangélium* (Ter 3,15) óta nyilvánvaló. Másrészt a fordulatot megkönnyíti az a lelkünkbe ültetett vágy, amely az értelmes életet igényli, ezt pedig az Isten előli rejtőzködés abszurditása és elidegenedett magánya nem elégítheti ki. Vajon megszületik a fordulat vágya, amely végül így szól: *Fölkelek és Atyámhoz megyek* (Lk 15,18)? Ha igen, akkor bekövetkezhet az igazi megfordulás, a megtérés, a *metanoia*, az izolációból, a szégyenből való kilépés. *Fölkelek és Atyámhoz megyek* - ez az az elhatározás, hogy a korábbi elfordulás és elrejtőzés helyett, ettől kezdve Isten felé akarok haladni, azon az úton, amelyre ő hív. Ezzel felvállalom életemet, úgy, mint mindhalálig, vagyis az Istennel szemtől-szembe való találkozásig tartó zarándokutat. Ezzel a belátással és döntéssel kezdődik az út.

De ez a belátás csak akkor döntő jelentőségű, ha az ember valóban el is kezdi járni az utat. Van ugyanis gyümölcstelen belátás is, amely csak önkínzás és csak kétségbeeséshez és még mélyebb elforduláshoz vezet. Ahhoz, hogy haladhassunk, tudnunk kell honnan jöttünk, hová tartunk és kinek tartozunk elszámolással. Van azonban egy démoni hang, a bűnbánat elferdült, félresiklott, hamis hangja, amely Isten kérdéséhez: Hol vagy? – ezt a kommentárt fűzi: „Arról a pontról, ahova eljutottál, nem vezet út tovább.” Ez az igazi nagy csapda, a már-már beinduló pozitív változások útjába gördített utolsó akadály. Alapvető, hogy ezt sikerüljön legyőzni. Nagyon jó példa erre Loyolai Szent Ignác megtérésének története, ahol a helyes helyzetértékelést és bűnbánatot a súlyos kényszeres szorongások csaknem elfojtották, de az általa kidolgozott Lelkigyakorlatokban lefektetett módon ezt sikerrel leküzdötte.⁸

2. Az egyéni út kiválasztása

Az előbbiek szerint felvállalt zarándokutunkat egy konkrét életút folyamatában járjuk végig. Isten meghívása ugyanis mindenki számára személyre szabott és egy konkrét életfeladat beteljesítésére vonatkozik. Ez a hozzá való hűségben, az ő nagy műve egy konkrét szeletébe való beleállást jelent. Legyen ez bármilyen hétköznapi vagy éppen heroikus nagy tettekben megnyilvánuló élet, tulajdonképpen egyre megy. A régi nagy szentek és hősök hatalmas tetteit

⁸Németh Attila: Loyolai Szent Ignác, az önmagát gyógyító kényszerbeteg. Medicina Kiadó. Bp. 2002

nem másolhatjuk, de célra tartó kitartásukat és odaadottságukat példaképnek kell tekintenünk. Nem azt kell megismételnünk, amit mások már megtettek, hanem azt a feladatot kell elvégeznünk, amely még arra vár, hogy elvégezzék és amely ránk van szabva.

Az emberek természetük szerint különbözőek. Ezt a sokféleséget csak Isten tudja átfogni. Ő mindenkinek lehetőséget ad, hogy eljusson hozzá. Ezért Istenhez sok út vezet, vagyis mindenki számára van egy, a számára lehetséges út, amely az illető egyéni kiindulópontjából, saját természetének megfelelő módon vezet Istenhez. Mindenki van ugyanis valami olyan érték, amit csak ő kapott. Hogy konkrétan mi is az, azt mindenkinek magának kell felfedeznie. Meg kell találnia a saját legmélyebb vágyait, hajlamait; és belső hajtóerői segítségével az esetlegestől a szükséges felé és a relatívtól az abszolút felé kell fordulnia. Ekkor találja meg a saját útját.

Bármilyen feladatot lehet úgy végezni, hogy az Isten szolgálata legyen. Ha a világ szépsége feletti örömben élünk, megszentelve azokat, akikkel találkozunk, akkor az életünk Istennek tetsző. Minden természetes cselekedet Istenhez vezethet, ha azt szent szándékkal végezzük. Keresztény szempontból jó példa lehet itt Lisieux-i Szent Teréz *kis útja*, aki a hétköznapi élet egyszerű dolgait is a szeretet cselekedeteiként, egészen odaadó módon végezte.

3. Összeszedettség – határozott célra irányultság

A nagy feladathoz összeszedettség kell. Az életfeladat ugyanis Isten szolgálata, azt pedig *teljes szivedből, teljes lelkedből és minden erődből*⁹ kell végezni. A tökéletes munka nem lehet fércmű, vagyis cikk-cakk vonalban haladás, hanem célirányos előrehaladás kell, hogy legyen. Vannak emberek, akiknek egyszerű és egységes a lelki világa, nekik ez könnyebb. A legtöbben azonban bonyolult lelkek, ellentmondásos, különböző irányokba húzó vágyakkal. Nekik nehéz az egységes, összeszedett benső megteremtése, de számukra sem lehetetlen. A lélek legmélyén ugyanis az isteni erő képes befolyásolni és megváltoztatni az ember egész belsőjét; képes egybekötni a szemben álló erőket, eggyé olvasztani a széthúzó elemeket és egyesíteni őket. Az összeszedettség nem csupán egy lelki összeszedettséget, koncentrálttságot jelent, hanem teljes valónk, lelki és testi vágyaink harmonizációját, egységbe hozását is. Ennek a belső egységnek a megteremtése előkészület kell, hogy legyen; előzze meg a feladatot, mert amikor az ember hozzáfogott a nagy feladathoz, erre már nem lesz mód és lehetőség, idő és erő.

Buber szövege nagyon nehéz, homályos és kétféleképpen is érthető, amikor az ember legbelsejében levő isteni erőről beszél. Érthetnénk egyfajta ezoterikus-panteisztikus módon, ez azonban ellentmond Buber e kérdésben vallott ismert alapállásának és a keresztény ember számára is elfogadhatatlanná tenné a gondolatmenetet. Az ezoterikus-panteisztikus nézetek ugyanis a *minden-egy* elve alapján végső soron az emberi személy önálló entitás voltát tagadják és az istenség-világ-ember lényegi egy-voltát vallják. Ebben a rendszerben, az ember mintegy az istenség egy „kitüremkedése” vagy mint a tenger hulláma, amely egy ideig látható, majd visszasimul a nagy egészbe. Az így gondolkodók, az ember megvilágosodása alatt, ennek az *egy-ségnek* az átélését értik, és ezen átélés által transzcendens erőkhöz való hozzáférést, az isteni erő birtokbavételét remélik.

Ezzel szemben a keresztény gondolkodásmódban, az emberi személy határozott kezdettel létrejött, attól kezdve azonban a halálon túl is maradandó személyiség, Isten teremtménye, de nem része az istenségnek, noha meghívása van a Szentháromság szeretetközösségében

⁹ MTörv 6,5

folytatódó, személyes örök életre. Hogyan lehet ezt jól érteni? Az isteni erő nem a miénk, de meghívhatjuk az életünkbe. Kapcsolatba léphetünk a személyes Istennel, mert ő maga hív meg bennünket erre a személyes kapcsolatra. Ez a bibliai egyistenhit ősi tapasztalata és lényege. Isten bennünk lakozásának lehetőségéről számos újszövetségi szakasz beszél: *Aki szeret engem, megtartja tanításomat. Atyám is szeretni fogja őt, hozzá megyünk és benne fogunk lakni* (Jn 14,23). Szent Pál szerint maga a Szentlélek imádkozik bennünk: *Gyöngeségünkben segítségünkre siet a Lélek, mert még azt sem tudjuk, hogyan kell helyesen imádkoznunk. A Lélek azonban maga jár közben értünk, szavakba nem önthető sóhajtozásokkal* (Róm 8,26).

De gondolhatunk a közismert középkori Szentlélek-hívó himnuszokra (Veni Creator Spiritus és Veni Sancte Spiritus), ahol az imádkozó a Szentlelket hívja a lelkébe, hogy ott gyógyítson és rendet rakjon: *gyűjts fényt érzékeinkben*. Érzékeink, érzéki voltunk, része emberi egészségünknek. Bűnök és betegségek egyaránt okozhatják ennek sérültségét. A himnusz ebbe a szféránkba is behívja a Szentlelket, hogy mintegy fénysugarával körbepásztázza annak minden rejtett zugát és kiégesse, kigyógyítsa belőle a nem odaillőt, ugyanakkor betöltse azzal, ami hiányzik belőle. *Mosd, amit a szenny belep, öntözd, ami eleped, seb fájását csillapítsd*. Vagyis a bűn szennyének lemosását kövesse lelki alultápláltságunk, kiszikkadt, elsivatagosodott belső világunk öntözése, feltáplálása, majd a maradék sebek begyógyítása. *Ami dermedt élesztgesd, ami fagyos melengesd, ami hibás igazítsd*. Ha az eredeti latin szavak mai szaknyelvi változatait nézzük, akkor itt a *rigiditás, frigiditás* és a *devianciák* gyógyítását kérjük - a merev kényszeresség, a depresszió lefagyott állapota, kapcsolatteremtési nehézségek, párkapcsolati problémák, a szexuális élet zavarai és elhajlásai, személyiségzavarok, magatartászavarok, szenvedélybetegségek, bűnözés - és mindezek különböző szintjei és fokozatai – amelyekből a kiutat a Szentlélek segítségül hívásával keresik ezek az ősi imák, amelyek tehát végső soron azt kérik, hogy a Szentlélek tegye egésszé, egészségessé, vagyis összeszedetté belső világunkat.¹⁰

4. Kezdjed önmagaddal!

A változással nem várhat az ember. Nem várhat arra, hogy majd a másik, vagy majd a körülmények megváltoznak. Önmagával kell kezdenie. Ez persze elvezethet a másik változásához vagy a körülmények változásához is, noha erre nincs garancia. Mégis ebben van az egyetlen esély. A másokkal való konfliktusaink ugyanis jórészt saját megoldatlan belső konfliktusaink következményei. Csak miután megoldottuk saját belső konfliktusainkat, akkor leszünk képesek megváltozottan és felszabadultan, új és megváltozott kapcsolatokat kialakítani embertársainkkal. Ezt a nehéz átváltozást az emberek többnyire szeretnék megúszni, akár azzal az indoklással, hogy egy konfliktushoz mindig két ember kell. A konfliktusok forrása azonban az, hogy nem mondom ki, amit gondolok, illetve, hogy nem teszem meg, amiről azt gondolom, hogy meg kellene tennem. Emiatt a helyzet köztem és a másik ember között egyre zavarosabb és egyre mérgezettebb lesz, amelyet aztán e belső hasítás miatt egyre kevésbé tudok kezelni. Belső ellentmondásaink és hazugságaink csak táplálják konfliktusainkat, amelyek így egyre jobban elhatalmasodnak és szolgásgba döntenek. Nincs más kiút, mint a fordulat szükségességének belátása és átélése: minden rajtam múlik és azon, hogy elhatározom – össze akarom szedni magam. A kapcsolataink megjavításának arkhimédészi pontja tehát a saját megváltozásunk. Ha a másokra várunk, elszalasztjuk az egyetlen lehetőséget, amely megadatott nekünk. Ahhoz, hogy ez a változás végbemenjen, az embernek el kell hagynia minden kifogást

¹⁰ Ezeket a gondolatokat a *Jöjj el szíviünk orvosa...* című írásomban részletesebben is kifejtettem.

és meg kell találnia önmagát. Nem egocentrikus individualista énjét, hanem azt a mélyebb önmagát, aki a szó valódi értelmében étellel teli személy. Ez természetesen szembemegy mindennel, ami megszokott a számunkra. De ha az ember megbékél önmagával, akkor fogja megtalálni a békét az őt körülvevő világban is. Sőt, saját megváltozása hozzájárul a világ egészének megváltozásához is. Tulajdonképpen Assisi Szent Ferenc imája egy gyakorlati megvalósulásáról is szó van itt: *Uram, tégy engem a te békéd eszközévé...*

5. Ne foglalkozz önmagaddal!

Mintha ellentmondás lenne e pont és a megelőzők között, de ez csak a látszat. Valójában egy új szakasz új követelményéről van szó. Mert mire való az önvizsgálat és helyzetértékelés; mire való a hivatás megválasztása; és miért kell a belső összeszedettségre törekedni? Nem önmagam miatt. Ugyanis az embernek önmagával kell kezdenie, de nem szabad megmaradnia önmagánál. Meg kell, hogy értse önmagát, de ne legyen elfoglalt önmagával. Kétféleképpen is hiba lehet túlzottan sokat foglalkozni magunkkal. Egyik a hibás/túlzó büntudat; a másik pedig önmagunkról túl sokat gondolni. Az első esetben a bűnbánó csak a saját bűnére fókuszál, ahelyett, hogy azt Isten megbocsátó szeretetében elengedné, neki átadná. Az ember ugyanis abban van, ahol a gondolatai járnak. Aki így folyton a saját rossz voltával foglalkozik, az valahol még mindig a rosszban van. A bűnök megvallása után, az igazi vezeklés nem az, ha az ember továbbra is azokon tartja figyelmét, gondolatait, negatív érzelmeit, hiszen ez csupán a depresszív gondolati tartalmak rögzülését, a depresszió kialakulását vagy további mélyülését segíti elő. Aki csak kínozza magát a bűnbánattal és elégtelennek tartja az elvégzett jóvátételt, az a megtérésben rejlő igazi erőt szalasztja el. A megtérés ugyanis az ember belső megújulása, és ezáltal az a konkrét hely, ahol él szintén megváltozhat. A megtérés több mint bűnbánat és vezeklés. Azt jelenti, hogy az ember, aki eltévedt önmaga keresésében, ahol a cél saját maga volt; az egész lényét érintő megváltozás révén, utat talál Istenhez. Egy konkrét utat, hogy beteljesítse azt a küldetést, amelyet Isten neki és nem másnak adott. Aki, csak a saját bűneit nézi, az még mindig önmagával van elfoglalva. Az igazi vezeklés, jóvátétel ezért a kifelé fordulás: megkeresni és elvégezni ebben a világban azt a pozitív feladatot, amelynek elvégzését Isten rám bízta. Tehát ne magaddal foglalkozz, hanem a világgal, vagyis azzal a feladattal, amelyet neked kell betöltened a világban, hiszen a tépelődésre pazarolt idő arra is fordítható lenne, hogy gyöngyöket arassunk az ég örömére. Ezért mondja a zsoltár: *Fordulj el a rossztól és tégy jót.*¹¹ Az igazi megtérésben már nincsen öncélúság, hanem Isten műve, az Ő Országá megvalósulásának rábízott kicsi szeletén, az Ő kedvéért teszem, amit teszek.

Hasonló módon, hiba önmagunkról hamisan túl nagyot gondolni, hiszen az meg egy felfuvalkodott, gőgös, tulajdonképpen nárcisztikus működési módot jelenthet. A könyv itt Korach Mózes elleni lázadására¹² tér ki. Az örök Korach az, aki csak önmagát keresi, ezért amit tesz semmi jót nem szolgál – vele szemben áll az örök Mózes, az alázatos ember, akinek nem saját maga a célja. Haszid zsidó elképzelés szerint, minden nemzedékben jelen van Mózes és Korach lelke, az alázatos lelkület és a gőgös lelkület, és amikor majd Korach lelke meghajol Mózes lelke előtt, vagyis a gőgös ember meghajol az alázatos előtt, akkor jön el a világ megváltása.

¹¹ Zsolt 34,15

¹² Számok könyve v. Mózes IV. könyve 16. fejezet

A *ne foglalkozz magaddal* gondolata ilyen módon két véglet veszélyeit egyaránt elkerülve, az arany középúton való előre/felfelé való haladást jelenti. Ezek a gondolatok a keresztény lelki irodalomban is lényegesek, gondolhatunk itt Kempis Tamás *Krisztus követése* című könyvére vagy Loyolai Szent Ignác *Lelkiyakorlataira*.

A 4. (Kezdjed önmagaddal) és 5. (Ne foglalkozz magaddal) pontok kiváló szintézise lehetne Szent Ágoston gondolatmenete, amelyet Ratzinger bíboros így idéz: *”ha meg akarod találni Istent, mondj le a külső világról és húzódj vissza önmagadba. Mindazonáltal, ne maradj önmagadban, hanem lépj túl magadon, mert te nem vagy Isten: ő mélyebb és nagyobb nálad.”*¹³

6. Ott, ahol vagy

Időnként megérezzük, hogy milyen távol vagyunk életünk kiteljesedésétől, hogy mintegy az élet oldalvizein parkolunk, mégis csillapíthatatlan éhség van bennünk a teljesség felé. Az igazi kincs ugyanis életünk értelmének megtalálása és annak megvalósítása, létünk beteljesítése. Ez a kincs azonban, amelyet az ember keres és amelyre szüksége van, nem a végtelen távolban van, nem kell érte messze menni, hanem a lábunk előtt hever, ott, ahol éppen élünk, ott, ahol vagyunk. Mert van valami, ami sehol máshol a világon nem lelhető fel, csak ott, ahol az ember éppen van. Az a környezet, amelyben élek, az az élethelyzet, amelyet a sors megadott, mindaz, amivel nap-mint-nap szembesülök, valamit követel tőlem, és ez az én lényegi feladatom; ugyanakkor ebben van életem beteljesedésének lehetősége. Azt a helyet, ahol az ember van, a rejtett isteni élet sugarai hatják át.

Ha hatalmunk a világ végéig elérne, akkor sem juthatnánk el a beteljesedésnek arra a teljességére, amely csak a közelünkben levőkhöz való nyugodt és odaadó viszonyulásban valósulhat meg. Még ha biztos tudásunk lenne a magasabb szellemi valóságokról, akkor sem érhetnénk el létezésünk beteljesedésének olyan magas fokára, mint amikor szent szándékkal elvégezzük napi feladatainkat. Minden élő és élettelen létezővel való találkozásunknak egy titokzatos értelme is van. Az embereknek, akikkel találkozunk, az állatoknak, amelyek segítenek minket, a földnek, amelyet megművelünk, az anyagoknak, amelyekkel dolgozunk, mind-mind szükségük van ránk, hogy elnyerjék a maguk beteljesülését. Vajon csak arra gondolunk, hogy milyen hasznunk van a minket körülvevőkből, vagy képesek vagyunk valódi kapcsolódásra azokkal, akikkel a létezésben osztozunk? Ha nem, akkor elszalasztjuk saját létezésünk beteljesését. Ez a minden létezőben testvért látó felfogás nagyon rokon Assisi Szent Ferenc Naphimnusa lelkületével.

Amit az ember ebben az életben szent szándékkal tesz, az nem kevésbé kapcsolódik az istenihez - csak azért, mert földi - mint az eljövendő örök élet. Ez a két világ, bár egymástól elválasztott, valahol mégis egy. Az ember feladata, hogy e kettő eggyé válásán dolgozzon. Ezt az *itt és mostban* tudjuk csak megtenni, ott, ahol éppen vagyunk, amely a való életünk színtere. Isten ugyanis be akar lépni a világunkba, mintegy a kezünkbe adja önmagát, hogy emberek által működhessen. Ha szent módon kapcsolódunk a világnak ahhoz a kis szeletéhez, amely ránk bízott, akkor hozzájárulunk a teremtés beteljesüléséhez. Ezáltal mintegy hajlékot készíthetünk Isten számára, hogy bejöhessen és velünk lehessen. Ő ugyanis ott lakik, ahová beengedik.

¹³ A Hittani Kongregáció *A keresztény elmélkedés néhány szempontja* című levele 19. pontja

Könnyen asszociálhatunk itt Jézus szavára: *Nézd, az ajtóban állok és zörgetek. Aki meghallja szavamat és kinyitja az ajtót, ahhoz bemegyek és velem étkezem, ő meg velem.*¹⁴

Összegzés

Buber *Az ember útja* című könyve tehát hat pontot állít elénk: **1.** az önvizsgálat és helyzetértékelés, amely az Isten előli rejtőzködés feladásához és a hozzá való visszatéréshez vezet; **2.** a hivatás felismerése, a konkrét egyéni életút megválasztása; **3.** felkészülés a nagy feladatra, a belső összeszedettségre törekedve; **4.** a változást az embernek önmagával kell kezdenie, nem várhat sem másra, sem a körülmények kedvezőbbé válására; **5.** az embernek nem szabad önmaga körül forognia, sem alul sem felülértékelve önmagát; **6.** a feladat és egyben a kincs, amely a kiteljesedésünk lehetősége, a lábunk előtt hever, ott ahol vagyunk, abban az élethelyzetben, amely jutott nekünk, mert ott van az Isten nagy művének egy kicsiny, de ránk bízott, számunkra felkínált szelete. Boldog, aki Istennel *Én-Te* viszonyba kerülve beleáll ebbe a munkába és akinek ezáltal emberi kapcsolatai is kiteljesedett valódi *Én-Te* kapcsolatok lesznek.

Ha itt visszatekintünk Buber és a perszonalisták a bevezetőben kifejtett gondolataira, miszerint az emberi *Én* igazából az isteni *Te* hívására jön létre, hogy az Isten és ember közti kapcsolat is *Én-Te* viszony, továbbá arra, hogy ez az emberi *Én-Te* kapcsolatok alapja is, akkor új megvilágításban ragyog fel előttünk a bibliai főparancs kettőssége is: *Szeresd Uradat Istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. Ez a legfőbb: az első parancs. A második hasonló ehhez: szeresd felebarátodat, mint önmagadat. E két parancson függ az egész törvény és a próféták.*¹⁵ Ha helyes a perszonalisták kiindulópontja, akik az egzisztencialistákkal szemben az emberi személyt nem önmagáért valónak tartják, mivel az ember, mint személy csak más személyek között bontakozhat ki – akkor a bibliai kettős főparancs nem csupán személyi kibontakozásunk és fejlődésünk útja és törvénye, de magában hordozza életünk értelmét is, mert képessé tesz a helyes kapcsolódásra; ezzel pedig megszabadít a semmibe hulló izolált lét végső értelmetlenségének rémképétől.

Buber a könyv több pontján hangoztatja a zsidó és a keresztény felfogás különbségeit. Ezeket nem emeltem ki szubjektív asszociációkkal továbbgondolt összefoglalóban, leginkább azért, mert ezen megállapításaival többnyire nem értettem egyet. A kereszténység bizonyos aspektusainak természetesen van olyan felfogása, amelyeket Buber az adott pontokon szembe tudott állítani földönjáróbbnak tűnő zsidó gondolatokkal, de a legtöbb ilyen helyen számos olyan megkérdőjelezhetetlen szent példája ugrott be a számomra, mint például Assisi Szent Ferenc vagy Lisieux-i Szent Teréz, akik nagyon könnyűvé tették az asszociációk sorát az újszövetség és a legmélyebb keresztény lelkiismereti hagyományok irányába kiterjeszteni. Az autentikusan zsidó Buber keresztény szemmel való olvasása ezért sem nem ferdítés, sem nem kisajátítás, hanem csupán annak a fel- és elismerése, hogy művei a két hagyomány közös gyökereinek legmélyéről hoznak fel és világítanak meg olyan alapvető igazságokat, amelyeknek megértése, kiindulópontjainktól függetlenül, gazdagabbá tesz bennünket.

Sörédi Pál
2022-2023

¹⁴ Jel 3,20

¹⁵ Máté 22,37-40 – Jézus itt az 5Mózes 6,5 és a 3Mózes 19,18-at idézi.